

УДК [316,35+364]:355 (477)

А. І. Сороківська-Обіход

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ В УКРАЇНІ

У статті проведено ретроспективний аналіз нормативно-правового забезпечення державної політики України щодо соціального захисту військовослужбовців та осіб, звільнених з військової служби, і членів їх сімей протягом років незалежності України. Дослідження актуалізує питання розвитку у майбутньому такого унікального виду професійної діяльності, як військова соціальна робота.

Проведений аналіз дає підстави дійти висновку про фрагментарний характер вивчення питання соціального захисту військовослужбовців науковцями та відсутність ґрунтовного комплексного дослідження вказаної галузі. Виявлено, що недостатньо розкритими були такі проблеми: особливості та наслідки проведення державної політики щодо соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей; процес створення військовослужбовцям належних умов для задоволення посттравматичних та психологічних потреб; лікування і оздоровлення в санаторно-курортних закладах, удосконалення соціально-професійної адаптації військовослужбовців та їх сімей.

К л ю ч о в і с л о в а : соціальний захист військовослужбовців, військово-соціальна робота, нормативно-правовий захист військовослужбовців, члени сімей військовослужбовців, рівні публічного управління, нетипові сім'ї.

Постановка проблеми. Відновлення незалежності України 24 серпня 1991 р. забезпечило процес формування державних та місцевих органів влади, зокрема й військових структур. Збройні Сили України (ЗСУ) були сформовані на основі військових осередків збройних сил колишнього СРСР, які були розміщені на території України. Відповідно слід було вносити зміни і в концептуальні засади соціального захисту та забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей. Протягом років незалежності України накопичився певний досвід формування та реалізації державної політики соціального захисту військовослужбовців, відбулися процеси трансформації та вдосконалення усієї системи соціального захисту держави, включно з її складовою – соціальним захистом військовослужбовців [7].

Забезпечення соціальних гарантій і прав військовослужбовців та членів їх сімей здійснювалося цілком відповідно до історичного розвитку людської цивілізації за тими самими закономірностями. Впродовж різних періодів види допомоги та пільги для військовослужбовців були такими: надання разових матеріальних заохочень, певних привілеїв, права власності на майно та земельні ділянки тощо.

Дослідження нормативно-правового аспекту державної соціальної політики України і її впливу на соціальний захист військовослужбовців та осіб, звільнених з військової служби, і членів їх сімей дає підстави дійти висновку про фрагментарний характер її вивчення науковцями та відсутність комплексного дослідження у цій галузі.

Недостатньо розкритими залишаються такі питання: особливості та наслідки проведення державної політики щодо соціального захисту військовослужбовців, осіб, звільнених з військової служби, та членів їх сімей; процес створення належних умов військовослужбовцям для задоволення посттравматичних та психологічних потреб; лікування і оздоровлення в санаторно-курортних закладах; удосконалення соціально-професійної адаптації військовослужбовців та їх сімей.

Слід зауважити, що термін «соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей» у цій статті застосовується у формулюванні, визначеному законодавцем відповідно до статті 1¹ розділу І Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» зі змінами та доповненнями, а саме: «...законодавство про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей базується на Конституції України і складається з цього Закону та інших нормативно-правових актів», та відображений у Статуті внутрішньої служби Збройних Сил України (ст. 19 Закону України № 548-XIV від 24 березня 1999 року), в якому зазначено: «Держава гарантує військовослужбовцям та членам їх сімей соціальний і правовий захист відповідно до законів та прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів» [8, 10, 11].

Соціальний і правовий захист військовослужбовців та осіб, звільнених з військової служби, завжди привертав увагу суспільства. В ретроспективі особи, які проходять військову службу, і члени їх сімей визнавалися державою тією категорією громадян, для якої перш за все встановлювалися різні види соціального забезпечення, що пов'язувалося з небезпечним характером військової служби.

Держава бере на себе обов'язок соціального захисту (соціальної роботи, соціального забезпечення) військовослужбовців та членів їх сімей з метою створення та надання сталих соціальних гарантій і підкріплює їх відповідним правовим захистом, тобто нормативно-правовими документами, наприклад, статтею 17 Конституції України, в якій прописані основні зобов'язання держави щодо забезпечення соціального захисту громадян, які перебувають на службі у ЗСУ, та членів їх сімей [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розглянуті у постановці проблеми поняття, запропоновані законодавцем, дають змогу зрозуміти таке визначення, як «соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей» – це діяльність держави, спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечує реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб членів сімей військовослужбовців. Також його можна сформулювати як комплекс організаційно-правових, соціальних та економічних заходів, спрямованих на забезпечення добробуту кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах [10, 11].

За твердженням Н. Болотіної, соціальна робота та соціальне забезпечення військовослужбовців – це система суспільно-економічних заходів з боку держави, що спрямовані на соціальне супроводження, надання соціальних послуг та матеріальне (фінансове) забезпечення громадян, що проходять військову службу або звільнених з військової служби в запас чи відставку, для забезпечення їм нормальних умов життя [2].

Термін «соціальний захист» – концептуальна система заходів, спрямованих на матеріальне забезпечення населення від соціальних ризиків, виник у 90-х роках ХХ ст., хоча як явище сформувався давно. З прийняттям Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (20 грудня 1991 р.) поняття «соціальний захист» замінило вживаний ще з радянських часів термін «соціальне забезпечення» [13].

На думку І. Коропатніка, С. Пасіки, С. Ненька, в Україні сформувалося два рівні соціального захисту, які співіснували у суспільстві. До першого вони відносили мінімальну заробітну плату, пенсійне забезпечення, медичне обслуговування, обов'язкове для всіх громадян державне соціальне страхування та ін. Вони розглядали такий захист як гарантований державою мінімальний рівень життя. До другого рівня вони відносили соціальне забезпечення будь-якої особи чи категорії громадян за їх внесок у трудову діяльність, у різних галузях науки, техніки, що винагороджувався з боку держави, до нього віднесені і військовослужбовці [3].

На думку правознавця С. Пасіки, соціальне забезпечення військовослужбовців слід розглядати як економічну і правову категорію, воно є засобом перерозподілу доходів і подолання соціальної нерівності, коли частина національного доходу спрямована на потреби вразливих груп населення. Державний апарат відіграє важливу роль у соціальному забезпеченні та регулює адміністративно-правовими методами перерозподіл матеріальних благ залежно від інтересів та можливостей держави [5].

Мета статті – дослідити ретроспективу становлення політики нормативно-правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей протягом різних періодів вдосконалення та розвитку державної соціальної політики в Україні.

Виклад основного матеріалу. У 1991 р. з колишніх республік СРСР було створене міждержавне об'єднання Співдружність Незалежних Держав (СНД). Після набуття республіками державного суверенітету розпочався процес формування національних збройних сил, які потребували відповідного забезпечення у соціальній сфері. Саме тому з метою гарантування соціального та

правового захисту військовослужбовців та осіб, звільнених з військової служби, і членів їх сімей потрібно було провести на міждержавному рівні відповідні заходи, враховуючи при цьому право військовослужбовців перевестися для проходження військової служби або звільнитися в запас (відставку) з однієї держави СНД до іншої [1].

14 лютого 1992 р. у Мінську прийнято «Угоду між державами-учасницями СНД про соціальні і правові гарантії військовослужбовців, осіб, звільнених з військової служби, та членів їхніх сімей», яку підписали представники України, Азербайджану, Вірменії, Білорусі, Казахстану, Киргизстану, Російської Федерації, Таджикистану, Туркменістану, Молдови, Узбекистану. Відповідно до цієї угоди за громадянами вказаних категорій, які проживали на території держав-членів СНД, зберігалися права та пільги, встановлені законами та іншими нормативно-правовими актами колишнього СРСР. Держави-учасники СНД мали право покращувати рівень їхнього соціального захисту, але обмежувати вказані права та пільги в односторонньому порядку вони не могли. Також держави СНД зобов'язувалися на законодавчому рівні встановити та забезпечити всю повноту політичних, соціально-економічних та особистих прав і свобод військовослужбовців, осіб, звільнених з військової служби, і членів їхніх сімей відповідно до норм міжнародного права, а саме: права зберегти громадянство тієї держави, яке вони мали до призову або вступу на військову службу, права власності, гарантії щодо проживання в приміщеннях, які були займані, та забезпечення ними тих, хто не мав житла, права на пенсійне забезпечення [1].

Також надавалося право при перетині міждержавних кордонів провозити особисте майно без сплати мита, оподаткування та інших зборів. Встановлювалися гарантії щодо працевлаштування до державних органів, організацій та підприємств, набуття громадянства держави перебування чи обрання іншого після звільнення з військової служби. Гарантувалося медичне обслуговування, право на здобуття освіти у середніх, середньо-спеціальних, вищих навчальних закладах держав СНД, право користуватися дошкільними та дитячими закладами. У 1992 р. держави-учасники СНД взяли на себе зобов'язання розробити та прийняти взаємоузгоджені законодавчі акти щодо соціального захисту військовослужбовців, осіб, звільнених з військової служби, та членів їх сімей. До прийняття власних законів щодо соціального захисту військовослужбовців продовжували діяти відповідні норми законів СРСР [1].

20 грудня 1991 р. прийнято Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» № 2011-ХІІ, що став основоположним у врегулюванні соціального і правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей. Закон визначав категорії військовослужбовців: особи офіцерського складу, прапорщики, мічмани, військовослужбовці строкової служби і військової служби за контрактом ЗСУ, Національної гвардії України, Прикордонних військ України, Служби національної безпеки України, військ цивільної оборони, а також інших військових формувань, створених відповідно до законодавства України, військовослужбовці-жінки, курсанти військово-навчальних закладів. Також закон визначив головні засади державної політики у цій сфері, встановив єдину систему соціального та правового захисту, гарантував військовослужбовцям сприятливі умови для реалізації їх конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни [10].

У 1990-ті роки відбулось скорочення Збройних сил України з метою оптимізації чисельності особового складу. У той період діяльність органів законодавчої, виконавчої влади та місцевого самоврядування спрямовувалася на забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців та членів їх сімей, хоча не завжди підкріплювалася видатками з державного бюджету.

Якість соціально-правових норм, що регулюють статус військовослужбовців та членів їх сімей, безпосередньо впливає на військову міць держави. Проходження служби пов'язане насамперед з тим, що військовослужбовці мають обмежене право вибору місця служби і проживання, у них ненормований робочий день, часто відсутнє постійне житло, місце служби і проживання може багаторазово змінюватися. Через особливості військової кар'єри часто руйнуються сім'ї, зростає кількість неодружених військовослужбовців, що своєю чергою може негативно позначатися на боездатності ЗСУ. Часто дружини військовослужбовців не мають можливості працювати за фахом або працювати взагалі. Саме тому відповідно до законодавства дружинам (чоловікам) військовослужбовців, окрім військовослужбовців строкової служби, до загального стажу роботи, необхідного для призначення пенсії за віком, зараховувався період проживання разом з чоловіком (дружиною) в місцевостях, де не було можливості працевлаштування, але не більше 10 років [5].

Законодавство України забороняє військовослужбовцям займатися підприємницькою діяльністю, вести бізнес і відстоювати власні права страйкуючи, також вони не мають права бути членами

політичних партій та громадських організацій. Дії, які цивільна особа вважає своїм законним правом, можуть загрожувати військовому тюремним ув'язненням [12].

Якщо ми подивимось на принципи соціального захисту військовослужбовців у країнах-членах НАТО, як зазначає І. Печенюк, «...досвід вирішення соціально-економічних проблем військовослужбовців у країнах-членах НАТО є важливою складовою соціальної політики держави. На її вирішення виділяються значні кошти. Фактично в усіх зарубіжних країнах існують законодавча база та механізми, що гарантують військовослужбовцям отримання компенсацій і пільг. Значна роль належить правовому регулюванню питань соціальної адаптації, розробленню конкретних програм, пов'язаних з її забезпеченням. У системі організації військової служби у збройних силах розвинутих країн світу нагромаджено значний досвід комплексного стимулювання на основі системи «соціального захисту військовослужбовця», що передбачає використання різноманітних засобів і форм заохочення та стимулів до професійного виконання обов'язку» [6].

Тобто наш базовий пріоритет має залишатися чітким – соціальний і правовий захист військовослужбовців повинен складатися з комплексу заходів, спрямованих на компенсацію обмежень, обумовлених характером службової діяльності, реалізацію соціальних очікувань, що лягли в основу професійного вибору, та нейтралізацію чинників, які перешкоджають ефективній службовій діяльності конкретної особи. Держава повинна сприяти сумлінному виконанню військового обов'язку військовослужбовцями та компенсувати законодавче обмеження низки їх громадянських прав і свобод [5].

Також потребують соціального захисту члени сімей військовослужбовців, які зазнають об'єктивних труднощів у реалізації таких конституційних прав (на освіту, житло, працю). З цією метою законодавством України визначено систему соціальних та правових гарантій для членів сім'ї військовослужбовця. Відповідно до статей 10 – 14, 18 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», членам сім'ї військовослужбовця надавалися соціальні гарантії з питань працевлаштування, житла, освіти, відпочинку, охорони здоров'я та ін. Проте законодавчо не було встановлено вичерпний перелік осіб, які належать до членів сім'ї військовослужбовця, що спричинило певні проблеми у застосуванні окремих статей цього закону [5].

У законодавстві України поняття «член сім'ї» застосовувалося в різних значеннях, залежно від сфери правовідносин. Відповідно до частини 2 статті 64 Житлового кодексу УРСР (1983 р.) до членів сім'ї наймача приміщення належали дружина наймача, їх діти і батьки. Членами сім'ї наймача могли бути визнані інші особи, у випадку коли вони постійно проживали разом з наймачем і вели з ним спільне господарство [9].

У рішенні Конституційного Суду України від 3 червня 1999 р. № 5-рп/99 визначено: «до кола членів сім'ї військовослужбовця належать його (її) дружина (чоловік), їх діти і батьки. Щодо них ознака (вимога) ведення спільного господарства з суб'єктом права на пільги в оплаті користування житлом і комунальними послугами застосовується лише у передбачених законом випадках. Діти є членами сім'ї незалежно від того, чи є це діти будь-кого з подружжя, спільні або усиновлені, народжені у шлюбі або позашлюбні. Членами сім'ї військовослужбовця можуть бути визнані й інші особи за умов постійного проживання разом з суб'єктом права на пільги і ведення з ним спільного господарства, тобто не лише його (її) близькі родичі, але й інші родичі або особи, які не перебувають у безпосередніх родинних зв'язках».

Отже, знову не було визначено вичерпного переліку осіб, які належать до членів сім'ї військовослужбовця, що призводило до певних проблем у застосуванні окремих статей Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [5].

Законом України від 3 листопада 2006 р. № 328-V «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань соціального захисту військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, і деяких інших осіб» внесені зміни до окремих статей вказаного Закону. Згідно зі статтею 13 дітям військовослужбовців за місцем проживання надавалося першочергове право на зарахування до загальноосвітніх та дошкільних навчальних закладів, дитячих оздоровчих таборів незалежно від форм власності [8].

Сім'ї військовослужбовців належать до нетипових сімей через такі обставини: віддаленість місць проходження військової служби від великих міст і населених пунктів; неможливість працевлаштуватися дружинам військовослужбовців і членам їх сімей, часті зміни місця служби й місця проживання; наявність небезпеки втрати годувальника у зв'язку з його участю у бойових діях. Члени сімей військовослужбовців не отримували компенсацій та виплат за обмеження прав, можливостей та умов життєдіяльності, обумовлених особливостями проходження військової служби

їх чоловіками (жінками) та опинилися у гірших умовах щодо пенсійного забезпечення у разі втрати годувальника, порівнюючи з членами сімей держслужбовців [5].

Також слід додати, що сьогодні з метою підвищення престижності професії захисника України, коли з 2014 року триває російсько-українська війна, центральні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування приділяють певну увагу питанням, пов'язаним з соціальним захистом військовослужбовців та членів їх сімей, підвищуючи соціальні стандарти, що включають матеріальну (фінансове забезпечення) та соціальну (соціальні послуги) складові. Наприклад, дослідник Л. Новак-Каляєва зазначає таке: «...реалії ХХІ ст. обумовлюють той факт, що сучасні ЗСУ потребують формування нової генерації військовослужбовців, яка вимагає удосконалення системи захисту їхніх соціальних прав. Від вирішення цієї проблеми залежить успіх і доля військової реформи, подальший розвиток армії, її боєздатність та виконання завдань щодо захисту Вітчизни» [4]. Проте в цій певній увазі органів влади різного рівня відсутній комплексний та скоординований підхід, особливо в контексті нормативно-правового регулювання питань, пов'язаних з соціальним захистом військовослужбовців та осіб, звільнених з військової служби, і членів їх сімей.

Висновки

1. У процесі аналізу нормативно-правових засад політики соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей на різних рівнях публічного управління та формування системи соціального захисту військовослужбовців протягом років незалежності України проаналізовано певну нормативно-правову базу соціального захисту військовослужбовців і досліджено становлення системи соціального захисту.

2. З'ясовано, що формування головних засад державної політики щодо соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей відбувалося з перших місяців від моменту проголошення незалежності України, коли Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (грудень 1991 р.) визначалися категорії осіб, які належали до військовослужбовців, та надавалися певні пільги і гарантії членам їх сімей. Ухвалення цього документа викликано нагальною потребою вирішення проблеми комплектування військ кваліфікованим та якісно підготовленим особовим складом.

3. Виявлено, що у вітчизняному законодавстві поняття «член сім'ї» застосовувалося в різних значеннях, залежно від сфери праввідносин. Проведений аналіз дозволив глибше розкрити специфічний характер статусу військових, обумовлений обмеженнями у праві вибору місця служби та проживання, неможливістю застосування своїх професійних знань та вмінь поза військовою службою, наприклад, у підприємницькій діяльності. Саме ці аспекти професійного та побутового життя становили особливу складність в умовах недостатнього фінансування та зниження стандартів соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей на етапі реформування ЗСУ.

4. З'ясовано, що певними перевагами користувалися діти військовослужбовців при зарахуванні до загальноосвітніх та дошкільних навчальних закладів, щодо вступу до військових навчальних закладів вищої освіти тощо. Визначено норми матеріального забезпечення сімей у разі втрати годувальника. Окрему увагу приділяли законодавчому врегулюванню соціального статусу ветеранів, інвалідів війни та військової служби.

5. Доведено, що протягом 1991 – 2021 років сформована законодавча база з регулювання соціального захисту військовослужбовців на рівні конституційного регулювання (Конституція України), міжнародно-правового (міжнародні договори та угоди), законодавчого (закони України) та регулювання підзаконними нормативно-правовими актами.

6. Встановлено, що в нормативно-правовій базі відсутні юридично закріплені соціально-економічні гарантії, конкретні правові механізми забезпечення соціального захисту військовослужбовців, мала місце перевага відомчих правових актів. Правові норми, що містилися в цих актах, не відповідали сучасному стану суспільних відносин, часом мали декларативний характер і, головне, не мали механізмів їх реалізації.

7. Сукупність всіх наведених фактів та аналіз документів дозволяє дійти висновку, що соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей є певною системою, яка складається з соціально-правової та матеріальної складових, де матеріальна складова для військовослужбовців і членів їх сімей була основною, що не є наданням повного соціального захисту.

Перелік джерел посилання

1. Автушенко І. Б. Система соціального захисту військовослужбовців Збройних Сил України як гарантія безпеки держави (1991 – 2013 рр.). *Історія науки і біографістика*. 2019. № 2. С. 17 – 32.
2. Болотіна Н. Б. Право людини на соціальний захист в Україні. Київ : Знання, 2010. 107 с.
3. Коротатнік І. М., Пасіка С. П., Ненько С. С. Особливості соціального захисту військовослужбовців в системі соціального забезпечення населення. *Актуальні проблеми*

вдосконалення чинного законодавства України. 2010. Вип. 24. С. 145 – 150.

4. Новак-Каляєва Л. М. Нормативно-правові основи захисту прав військовослужбовців в Україні: соціальний аспект. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Львів, 2007. № 584. С. 158 – 166.

5. Пасіка С. П. Деякі питання регулювання соціального забезпечення військовослужбовців. *Науковий вісник Ужгородського університету. Право*. Ужгород, 2011. Вип. 15. С. 162 – 166.

6. Печенюк І. С. Соціальний захист інституту військовослужбовців у період економічної кризи суспільства. *Людина і соціум в умовах глобальної кризи: погляд крізь призму суспільствознавства та богослов'я* : зб. матеріалів ІХ наук.-практ. конф. м. Київ, 21 трав. 2009 р. Київ, 2010. С. 333 – 336.

7. Потильчак О. В. Нове дослідження з історії Збройних Сил України. *Часопис української історії*. 2020. Вип. 41. С. 92 – 94.

8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань соціального захисту військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, і деяких інших осіб : Закон України від 03.11.2006 р. № 328-V зі змінами та доповненнями. URL:<http://surl.li/axwreq> (дата звернення: 03.09.2024).

9. Про затвердження Правил обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов і надання їм жилих приміщень в Українській РСР : Постанова Ради Міністрів Української РСР і Української Республіканської Ради професійних спілок від 11.12.1984 р. № 470. зі змінами та доповненнями. URL: <http://surl.li/mujsmj> (дата звернення: 03.09.2024).

10. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII. URL: <http://surl.li/jrbtyj> (дата звернення: 11.09.2024).

11. Статут внутрішньої служби Збройних Сил України, затверджений Законом України від 24.03.1999 548- XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 22-23. Ст. 107, 115. URL: <http://surl.li/fqmgga> (дата звернення: 12.09.2024).

12. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25.03.1992 № 27. *Відомості Верховної Ради України*. 1992, № 27, ст.385. URL: <http://surl.li/cimdr> (дата звернення: 12.09.2024).

13. Цюкало Л. В. Соціальне забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України та його суть. *Ефективна економіка*. 2017. № 7. URL:<http://surl.li/lrspef> (дата звернення: 12.09.2024).

Стаття надійшла до редакції 28.08.2024 р.

UDC [316,35+364]:355 (477)

A. Sorokivska-Obikhod

RETROSPECTIVE ANALYSIS OF REGULATORY AND LEGAL PROVISION OF SOCIAL PROTECTION OF MILITARY PERSONNEL AND MEMBERS OF THEIR FAMILIES IN UKRAINE

The author has made an attempt to retrospectively analyze the regulatory and legal support of the state policy of Ukraine regarding the social protection of military personnel and persons released from military service and their family members during the years of Ukraine's independence. The conducted research actualizes the issue of the future development of such a unique type of professional activity as military social work. The implementation of the concept of military social work will contribute to the creation and implementation of the necessary conditions for improving the lives of both individuals (military servicemen) and their family members and will increase their overall well-being.

The conducted analysis gives reason to conclude about the fragmentary nature of the study of the issue of social protection of military personnel by scientists and the lack of a thorough comprehensive study of the specified field. It was found that the following problems were insufficiently disclosed: peculiarities and consequences of the implementation of the state policy regarding the social protection of military personnel and their family members; the process of creating appropriate conditions for servicemen to meet post-traumatic and psychological needs; treatment and rehabilitation in sanatorium-resort facilities, improvement of social and professional adaptation of servicemen and their families.

К е у в о р д s: social protection of military personnel; military social work; regulatory and legal protection of military personnel; members of military personnel families; levels of public administration; atypical families.

Сороківська-Обіход Аріадна Ігорівна – доктор філософії, слухач оперативного факультету Національної академії Національної гвардії України.
<https://orcid.org/0000-0002-4413-9480>